

Зінченко С.В. Розвиток особистісних якостей дорослих засобами тренінгових технологій / Світлана Володимирівна Зінченко // Сучасні підходи та технології соціально-психологічної та корекційної роботи з різними віковими групами населення: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 20-22 червня 2014 р. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, 2014. – С. 374-379.

УДК 374.7:37.015.31(159.92)

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ДОРΟΣЛИХ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Зінченко Світлана Володимирівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

В статье автор раскрывает сущность ценностных ориентаций, которые являются базисом для разработки тренинговых технологий обучения взрослых, а также характерные черты обучения взрослых. Анализирует интерактивные диалогические образовательные технологии, делая основной акцент на социально-психологическом тренинге.

The author reveals the essence of value orientations, which are the basis for the development of adult education technology training, as well as the characteristics of adult learning. Analyzes interactive dialogic educational technologists, with primary emphasis on the socio-psychological training.

Постановка проблеми. На сучасному етапі сфера освіти дорослих досить активно розвивається і є мобільною. Вона послідовно розширює свій вплив на різні соціальні та професійні системи. Адже засвоєння дорослою людиною нового соціального досвіду, в різних його аспектах – нормативному, ціннісному, компетентнісному, пізнавальному і практично-побутовому, обумовлене умовами її діяльності, конкретними потребами та її особистою зацікавленістю в певному результаті. Високі вимоги, що висуваються до фахівців, необхідність використання інноваційних

технологій у професійній діяльності підвищують значущість особистісного розвитку дорослих засобами тренінгових технологій. Тому проблеми використання в навчальному процесі тренінгових технологій є актуальними як в практиці навчання, так і в наукових дослідженнях сфери освітніх послуг.

Аналіз наукових праць. Психологи Ананьєв Б.Г., Кулюткін Ю.М., Паригін Б.Д. та інші зазначають, що центральною проблемою психології навчання дорослих є проблема дорослої людини як суб'єкта навчання, проблема особистісних механізмів, що визначають психологічні особливості такої навчальної діяльності.

Основна мета статті. Провідною цінністю педагогічної діяльності є особистість, яка навчається, розвиток її особистісних якостей. Адже доросла людина у навчанні повинна стверджуватися як творча особистість. Враховуючи зазначене вище, перед педагогічною наукою стоїть завдання розробки ефективних тренінгових технологій навчання дорослих.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтям для розробки тренінгових технологій навчання є ціннісні орієнтації, що виражають ціннісний сенс поведінки людини. Зміст ціннісних орієнтацій можна умовно поділити на три блоки.

Основним змістом першого блоку ціннісних орієнтацій виступають: орієнтація на інтереси і потреби особистості, яка навчається, взаємодія і співробітництво із суб'єктами навчання.

Другий блок відображає відношення до професійної діяльності, включає орієнтації на цінності професії, що виражають значущість трудової діяльності для особистості, характеризуючи потреби і мотиви участі в ній.

До третього блоку ціннісних орієнтацій відносяться орієнтації, що відображають і визначають відношення до самого себе.

У зв'язку з цим характерними рисами навчання дорослих є: недирективний характер навчання; постановка проблем і набуття необхідних знань; орієнтація навчання на досягнення результатів у вирішенні проблем; зв'язок з практикою та перевірка отриманих результатів навчання; постійне

обговорення змісту, форм і методів навчання в навчальній групі; прийняття на себе відповідальності за процес навчання усіма членами групи і педагогом; процес оцінювання результатів навчання за участю усіх членів групи.

Тому дорослі учні повинні вміти вислухати один одного, поважати думки та почуття один одного, критично сприймати висловлені думки, ставити коректні запитання і прагнути розділити думку іншого.

Тобто діалог передбачає рівність між членами навчальної групи, відвертість, довірливість, дбайливе відношення один до одного, взаємоповагу, інтеграцію мислення і навчання, коли дорослий учень контролює своє мислення і навчання, на відміну від навчальної ситуації, в якій мислення індивіда просто адаптується до авторитету чи досвіду інших.

Адже з точки зору андрагогіки дорослі, які навчаються, відчують глибоку потребу в самостійності, самоврядуванні, провідній ролі в процесі навчання. Завдання педагога полягає в тому, щоб заохотити та підтримати розвиток дорослого учня. Основною характеристикою навчального процесу є самостійне визначення дорослим учнем параметрів навчання, набуття знань, формування умінь, навичок, необхідних особистісних якостей.

Відповідно технології освіти дорослих повинні мати якісну специфіку, що відбиватиме способи організації навчальної діяльності. Провідними факторами технологізації особистісного та професійно орієнтованого процесів в освіті дорослих є особистісний розвиток і групова динаміка. У зв'язку з цим технологізація навчального процесу розглядається в межах соціокультурного підходу, згідно з яким:

- будь-яка зміна повинна розглядатися в контексті принципу інтердетермінізму, що передбачає взаємообумовленість і взаємозалежний характер взаємодії ситуативної й особистісної складових. Тобто освітнє середовище мотивує до загальнокультурного, професійного, особистісного зростання;

- професійні досягнення обумовлені відповідними характеристиками особистості: здатність до самостійного пошуку, самоаналізу, саморозвитку та рефлексії, вмотивованість на професійне й особистісне зростання, освітня культура, професійна культура, психологічна культура;
- в якості провідного механізму професійного й особистісного зростання виступає діалогічна взаємодія, що втілюється на практиці у вигляді діалогічних освітніх технологій [4, с. 203-213].

Основою для вибору технологій навчання є, передусім, рівень самостійності дорослих учнів у навчальній діяльності. За допомогою технологій можна передбачити міру репродуктивності чи творчості дорослих, які навчаються. Технології освіти спрямовані на навчання баченню проблеми, розуміння зв'язків, способи формування мотивації, постановку пізнавального завдання як мети та результату, формування особистого сенсу діяльності, пов'язаного з усвідомленням особистої значущості процесу пізнання і його результату. Крім цього, є технології, завдяки яким дорослі учні навчаються плануванню, проектуванню, моделюванню; технології, що навчають складанню завдань, висуненню і розробці гіпотези, формуванню способів рішення нормативно-стандартних і евристичних завдань, а також поєднанню евристичних і логічних процедур у вирішенні завдань; технології вирішення професійних завдань у конкретних умовах, перевірки правильності й ефективності рішення, оцінювання результату і внесення необхідних коректив. У процесі застосування технологій цільового призначення дуже важливо пам'ятати, що мета – найважливіший показник в оцінці результатів діяльності, в меті закладена модель майбутнього. Мета, відображена в навчальному процесі, переростає в інтерес за умови її усвідомлення.

У зв'язку з цим в освіті дорослих широкого застосування набувають інтерактивні діалогічні освітні технології. Ці технології потрібно розглядати в контексті формування культури учасників освітньої взаємодії, що містить у

собі систему програм акультурації, які виступають умовою відтворення та зміни соціального життя в усіх його основних проявах, зокрема загальнокультурному та професійному світоглядах, цінностях, нормах, освітніх технологіях, мотивації на самостійне особистісне та професійне зростання і саморозвиток, здатності до самоорганізації саморозвитку [1, с. 4].

Ці підходи, в першу чергу, в повному обсязі реалізуються в соціально-психологічному тренінгу, в межах якого створюються умови для навчання, взаємонавчання, самодослідження, самовдосконалення.

Соціально-психологічний тренінг – це особливий вид ігрової діяльності, що імітує реальні умови діяльності та динаміку людських взаємовідносин. Характерною особливістю тренінгу як ігрового методу навчання є його двоплановість. Учасник тренінгу одночасно здійснює реальну діяльність і діяльність, що має умовний характер.

У соціально-психологічному тренінгу застосовуються практично усі методи навчання: інформування, групова дискусія, рольові та ділові ігри, аналіз ситуацій, психогімнастика, тестування, самостійна робота, індивідуальне консультування і т. ін. Вправи, завдання повинні відповідати таким вимогам: максимальна відповідність реальній діяльності дорослих учнів, розвиток конкретних здібностей, умінь, навичок.

Додатковими методами та прийомами є психомалюнок, психогімнастика, музична терапія, ведення щоденника, читання літератури.

Кожний з названих методів і прийомів має свою специфіку застосування та впливу на учасників гри. Досконале володіння цими методами й прийомами, професійний підхід до їх застосування у роботі з групою є для тренера необхідною умовою, яка дає можливість оптимально реалізувати програму соціально-психологічного тренінгу.

В цілому соціально-психологічний тренінг є активною формою навчання і повною мірою реалізує акмеологічні принципи навчання дорослих: 1) розвиток відбувається усвідомлено на основі набутого

життєвого досвіду; 2) розвиток носить планомірний і контрольований характер [2, с. 75-76].

На відміну від традиційних методів навчання, соціально-психологічний тренінг спрямований передусім на: стійку мотивацію до саморозвитку, розвиток особистості, формування ефективних комунікативних умінь, засвоєння навичок ділового та неформального спілкування, формування впевненості в собі та зниження тривожності у спілкуванні.

До активних методів соціально-психологічного навчання належить не лише соціально-психологічний тренінг, а й тренінг самоствердження, підвищення почуття впевненості в собі. Їх об'єднує спрямованість на підвищення соціально-психологічної культури спілкування, яка є необхідним компонентом будь-якої професійної діяльності [3].

Висновок. Таким чином, тренінг є ефективним груповим методом, завдяки якому учасники розкривають власний потенціал, відбувається особистісне й професійне зростання. За допомогою різноманітних технік дорослі учні усвідомлюють і долають власні психологічні проблеми, які перешкоджають вирішенню професійних і життєвих завдань.

Перспективи подальших досліджень. Психологічні особливості, що виникають і розвиваються в дорослому онтогенезі, пов'язані з домінуванням у соціально та психологічно зрілих людей індивідуальних особливостей, які задають сенс віковим особливостям і спрямовані на реалізацію відношення дорослих до довкілля, людей, різних видів навчання. Відповідно з'являється якісно нова здатність особистості, що виражається в самостійному пошуку, конструюванні зони найближчого розвитку. Тому подальших досліджень потребує визначення специфіки навчання дорослих учнів, з урахуванням зазначених вище особливостей, та вибору відповідних технологій. Адже більшість технологій навчання дорослих є недостатньо технологічними, тобто затеоретизованими. Діяльнісна сторона – недостатньо конкретна, або надмірно прив'язана до конкретного навчального предмета.

Список використаної літератури

1. Балюк С.В. Образовательная культура: методолого-психологические основания формирования и развития / Балюк С.В., Янчук В.А. // Кіраванне у адукації. – 2007. – № 8. – С. 4-9.
2. Дроздов И.Н. Социально-психологический тренинг как эффективная технология обучения взрослых людей / И.Н. Дроздов // Региональная кадровая политика и механизм ее реализации в Дальневосточном федеральном округе: сб. материалов регион. научно-практ. конф. – Владивосток, ПИППККГС, 2002. – С. 75-76.
3. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування комунікативних навичок [Електронний ресурс]. – Режим доступу 08.09.2012: <<http://osvita.ua/school/teacher/1174/>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Янчук В.А. Интерактивные диалогические технологии в формировании образовательной культуры взрослых в системе непрерывного дополнительного образования / В.А. Янчук // Модернизация и развитие системы дополнительного профессионального образования: сб. научн. трудов по материалам Международной научн.-практ. конф. / под ред. О.И. Сидорова, Н.В. Силкиной. – Новосибирск: Изд-во СГУПС, 2008. – С. 203-213.